Ypalilos.doc
Αυτό που μας πονεί, πρέπει και να το ομιλούμεν

Στην Ελλάδα του 1836 τα πράγματα κάθε άλλο παρά αισιόδοξα ήταν. Ο Όθων ενηλικιώθηκε το 1835 αλλά οι αντιβασιλείς εξακολουθούσαν να κάνουν κουμάντο προς μεγάλη δυσαρέσκεια όσων αγωνίστηκαν για την απελευθέρωση της χώρας. Μία αστικόμορφη τάξη δημιουργήθηκε σε σύντομο χρονικό διάστημα, η οποία διεκδικούσε μερίδιο στις διοικητικές θέσεις του νεοσύστατου κράτους και κοινωνικό γόητρο ανάλογο των αξιωματούχων της Αυλής, των ξένων διπλωματών και στρατιωτικών, των εκ Φαναρίου ευγενών. Οι γηγενείς θαμπώθηκαν αίφνης από τα φώτα της Ευρώπης και θέλησαν άμεσα να προσαρμοστούν σε ήθη, γούστα, μόδες καινοφανείς. Άφησαν την φουστανέλα και φόρεσαν βελάδα, την ίδια στιγμή που με κάθε τρόπο κυνηγούσαν μια αργόμισθη στο Δημόσιο (καθώς η χώρα ήταν καταστραμμένη και μόνο το Δημόσιο μπορούσε να πληρώνει μισθούς, έστω και πενιχρούς, τη βοηθεία των γνωστών δανείων από τη Δύση, στα οποία και υποθηκεύτηκε το μέλλον της χώρας). Οι αγωνιστές του πολέμου της ανεξαρτησίας βρέθηκαν να είναι σχεδόν ανεπιθύμητα πρόσωπα. Ο Μιχαήλ Χουρμούζης (1804-1882) ήταν ένας απ' αυτούς. Με οργή παρακολουθούσε τις εξελίξεις και μην έχοντας πλέον άλλο όπλο από την πένα του, άρχισε να γράφει. Ήδη από το 1834 δημοσιεύει στην εφημερίδα Εποχή επτά διάλογους, αντιδρώντας στον τρόμο που «ηθέλησαν οι ξένοι να ενσπείρωσι εις τας ψυχάς μας, και επομένως την δουλικήν υποταγήν εις τας θελήσεις του δεσποτισμού των», για να σατιρίσει όχι μόνο τη Βαυαροκρατία αλλά και τη σπάταλη των εθνικών χρημάτων κι ένα σύνολο άλλων κακώς κείμενων από την πολιτική και κοινωνική ζωή του τόπου.
Μέρη ή ιδέες αυτών των Διαλόγων επανέρχονται στην κωμωδία «Ο Υπάλληλος» (1836). Εδώ ο Χουρμούζης καταδικάζει με οξεία σάτιρα την εξαθλίωση των Ελλήνων της μετεπαναστατικής περιόδου που όχι μόνο μιμούνταν τους ξένους σε βαθμό γελοιότητας, αλλά επεδίωκαν με κάθε μέσο (συνήθως με μίζα προς κάποιο μεσάζοντα) μια θέση στο Δημόσιο αδιαφορώντας για την συνεπαγόμενη αφαίμαξη του δημόσιου ταμείου στη μισθοδοσία αγέλων αργόμισθων.
Σαφώς και στα έργα του Μιχαήλ Χουρμούζη αναγνωρίζουμε τις αρχές πολλών φαινομένων που ακόμη ταλανίζουν τον τόπο. Ωστόσο αυτό ως στοιχείο δεν επαρκεί για να ενταχθεί ένα έργο του στο ρεπερτόριο του Εθνικού Θεάτρου. Η αξία των έργων του, ειδικά των πρώτων, έγκειται στο ότι γράφτηκαν αυθόρμητα από κάποιον που αγνοούσε τον ευρωπαϊκό δραματουργικό κανόνα και ο οποίος δεν φιλοδοξούσε να γίνει λογοτέχνης αλλά να γράψει σε μια φόρμα οικεία, το διάλογο (κατ' επέκταση σε μια φόρμα θεατρική) για όλα όσα τον προβλημάτιζαν και είχαν χρεία λύσεων και αλλαγών. Όπως επισημαίνει ο Τάσος Λιγνάδης, ο Χουρμούζης παράγει τη φόρμα ενός θεάτρου λαϊκού, «χωρίς μοντέλα και ανεπίγνωστα» γι' αυτό και αποτελεί μια ενδιαφέρουσα περίπτωση προς μελέτη για τις αρχές του νεότερου ελληνικού θεάτρου.
Τι γίνεται όμως όταν έργα όπως ο «Υπάλληλος», που ενδιαφέρουν κατεξοχήν ένα ειδικό κοινό, ανεβαίνουν σε μια θεατρική σκηνή που απευθύνεται στο ευρύ κοινό; Τότε συνήθως οι σκηνοθέτες αναλαμβάνουν να τα προσαρμόσουν σε κάποιο γενικό κανόνα για το τι 'σηκώνει' σκηνή και κοινό, να κόψουν και να ράψουν, δηλαδή να αφαιρέσουν τα «πρωτόγονα» στοιχεία στα οποία ακριβώς στηρίζεται η ιδιαίτερη θέση και αξία του Χουρμούζη. Σε συνδυασμό μάλιστα με την σκηνοθετική σύλληψη ερμηνείας, που μπορεί ν' αλλάξει το χρόνο και τον τόπο του έργου, το έργο που βλέπουμε επί σκηνής μπορεί να έχει ελάχιστη σχέση με το πρωτότυπο.
Ο Κώστας Τσιάνος παραδέχεται ότι στον «Υπάλληλο» απουσιάζει «η θεατρική τεχνική και η σκηνική οικονομία όπως την αντιλαμβανόμαστε σήμερα» γι' αυτό και

έκοψε μακροσκελείς μονολόγους και διαλόγους και πρόσθεσε τραγούδια ώστε η παράσταση να είναι τερπνή για το σημερινό θεατή. Το έργο δεν αποδίδεται σε ρεαλιστικό πλαίσιο αλλά σαν πρόχειρη παράσταση του 19ου αιώνα. Το καλαίσθητο σκηνικό της Ρένας Γεωργιάδου, με το πατάρι, τα ζωγραφισμένα σκηνικά και την αυλαία, επέτρεψε τη μετατόπιση. Στο κέντρο του παταριού μια τεράστια χρυσή πολυθρόνα, προνομιούχος θέση του Υπαλλήλου, υπενθυμίζει το παράλογο των καταστάσεων έτσι όπως καταλαμβάνεται σε κάποιες σκηνές από την αγέλη των άλλων αργόμισθων υπαλλήλων και στρατιωτικών του έργου. Η υποκριτική που υιοθετήθηκε σχολιάζει την ναϊφ απλοϊκότητα των διαλόγων (ιδίως στις σκηνές που αφορούν στο προξενιό της Κλεοπάτρας με τον Υπάλληλο ) αλλά πρόκειται για επιλογή που κρίνεται ως προς την ευστοχία της (ανακαλούσε Μποστ).
Ο Δημήτρης Πιατάς ήταν θαυμάσιος στο ρόλο του Υπαλλήλου, όπως και οι υπόλοιποι ηθοποιοί του θιάσου: ο Θεμιστοκλής Πάνου, ο Σωτήρης Τζεβελέκος, ο Περικλής Καρακωνσταντόγλου, ο Νίκος Μπουσδούκος, ο Γιάννης Δεγαϊτης, ο Μπάμπης Σαρηγιαννίδης, ο Γιάννης Στόλας, η Νικολέττα Βλαβιανού, η Μελίνα Βαμβακά κ.ά. Ωστόσο έχω την εντύπωση ότι άλλος έπρεπε να είναι ο στόχος της παράστασης, άρα διαφορετικό το concept της,), και σε άλλο χώρο να παρουσιαστεί, λιγότερο glamorous.